

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

K. B. Holwerda

Naäman, een uitgezocht gereedschap van de HERE

(I)

2 Koningen 5:1.

Misschien bent u één van die mensen die het fotograferen niet verleert als de vakantie voorbij is. Wie daarvan genieten kan, weet ook dat je zo heerlijk kunt experimenteren met lenzen: tele om een ver perspectief vast te leggen, groothoek om een uitspringend motief in zijn verband tot zijn recht te laten komen. Helemaal mooi is het voor de filmers: met een zgn. zoom-lens heb je beide mogelijkheden.

Nu geldt van velen van ons, dat we wel hebben mogen leren in de bijbel met telelens te werken om het perspectief van de geschiedenis van Gods heil te zien. Ook in de boeken Koningen. Maar we zitten toch vaak nogal te modderen met een bericht over Naäman. Uiteraard, je kunt daar een mooi sprookje van maken. Zoals je alle berichten uit deze boeken los van elkaar kunt maken. Hebt u ook zo'n bezwaar tegen mensen, die de bijbel uit elkaar rukken? Doe er dan zelf niet aan mee door van bijvoorbeeld Naäman te spreken zo in de trant van: er was eens. Want de HERE laat ons door deze boeken verhalen wie Hij is. Maar Hij vertelt ons geen verhaaltjes. Het moge waar zijn dat de schrijvers van o.a. deze boeken het anders deden dan wij westerlingen, — ze wisten wat schrijven was! En ze hebben ons waarlijk geen ratjetoe nagelaten, en zeker geen bundel in de geest van Andersen of Grimm.

Laten we daarom proberen, eventjes afstand te nemen van deze Schrift. De groothoeklens eens gebruiken om héél het gegeven-Naäman tot zijn recht te laten komen. Tenslotte wisten de Joden wat ze deden toen ze de historische boeken (zoals wij dat noemen) indeelden bij de zgn. vroege profeten. Er is heus een profetische boodschap van 2 Kon. 5. En dat is meer dan het motto van een sprookje zo in de zin van: Naäman was melaats en ondanks dat hij een heiden was werd hij toch genezen; wat is de HERE toch groot. Gelukkig, de HERE is groot! Maar laat ons zijn grootheid dan ook zien door de grote lens, in de volle rijke werkelijkheid. Dan komt de Geest die gesproken heeft door de profeten tot óns!

Het eerste wat opvalt is dan dat dit eerste

vers zo'n nadruk legt op wat en wie Naäman was. Het is kennelijk niet één man. Op een opvallende en nadrukkelijke manier verschijnt hij op het toneel. Let wel: op het toneel van Israël. Want Naäman is niet onderwerp van 2 Kon. 5. Hij is maar figurant via welke Gód zich aan Israël en aan ons bekend maakt. God die ook in de zaak Naäman met Israël handelde! Gelijk blijken kan. Want: Naäman is de stafchef van de koning van Damaskus, en dat was sinds mensenheugenis de aartsvijand van Israël, speciaal onder het huis van Achab. De hele dynastie van Omri bestaat uit vechtkoningen van formaat. Het is dus wel opvallend dat God hier Achabs tweede zoon, Joram, confronteert met de man die op de militaire successen van Aram bogen kan. Of neen, via welke de HÉRE aan Aram een overwinning heeft geschonken. Ja, daar sta je met je oren van te klapperen, dat Gód speelt in de kaart van een volk dat de pláág is van zijn volk. Dat kán. Dat heeft de HERE ook meermalen zeer duidelijk gezegd als Hij door Mozes en de profeten sprak van de straffen die zouden komen als Israël Hem verliet. En nu mag het waar zijn dat de afgoederij van Achab en Ahazia (zie de laatste hoofdstukken van 1 Kon. en het eerste van 2 Kon.) heeft plaatsgemaakt voor hernieuwde beeldendienst, — het is voor Gód alleen maar een reden geweest om in grote lankmoedigheid ook in zijn gerichten met dit volk en vorstenhuis bezig te blijven.

Want heel Gods doen met koning Joram ook, is niets minder dan de ontwikkeling van het oude program van 1 Kon. 19:15-18. Nog maar één van de daar genoemden, Elisa, is aan het werk. In gericht en genade (zie 2 Kon. 3). En Gods bewaring van zijn 7000 gaat zonder mankeren voort (zie 2 Kon. 4). Maar u begrijpt wel: als dit boek zo geschreven is, dan mogen we nu niet fijn gaan mediteren over Naäman, maar moeten zien dat God deze vechtjas naar Joram stuurt. Joram met wie Hij bezig is, en blijft. Joram die via Gods zending van Naäman voor de zoveelste keer op het kruispunt komt te staan: voor de HERE capituleren of in eigen kracht en met eigen godsdienstigheid doorsukkelen en eraan kapot gaan. Nemen we deze Schrift in de groothoeklens dan zien we dat het gaat om de compositie, d.w.z. dat de voorgrondfiguur Naäman eerst tot zijn recht komt tegen de

achtergrond van zijn eeuwige militaire rivaal Joram en diens volk. Dan gaat het sprookje wellicht verloren, maar de profetie van de grootheid van Israëls God, die worstelt om zijn volk, wint alleen maar aan diepte en scherpte.

Tenslotte wordt gezegd dat deze krijgsheld melaats was. We hoeven daarbij niet direkt te denken aan wat wij vandaag lepra noemen, de fatale ziekte van Hansen. Wie er meer over wil weten kan terecht bij wat ds. Vonk in zijn boek schreef n.a.v. Leviticus 13 en 14. Dan wordt wel duidelijk, dat de hoogst besmettelijke bijbelse 'melaatsheid' niet uit de aard der ziekte, maar vanwege zijn associaties te maken heeft met rein en onrein, en dus met de verhouding dood-leven. Een relatie die in de wereld van het oude nabije oosten ongetwijfeld bekend was. Het moet u immers ook wel opvallen, dat Naäman, blijkbaar een patiënt met één ziekteplek (vs. 11), in ieder geval in dit stadium van zijn kwaal nog onder de mensen kan verkeren, en nog niet zijn militaire carrière heeft hoeven beëindigen. De dwáng tot genezing, die er bij hem en zijn vorst achter heeft gezeten, komt kennelijk hieruit voort, dat deze krijgsheld voor de aramese defensie zo waardevol was, dat Benhadad en prestige en schatten er voor over had, om deze militaire specialist te kunnen handhaven!

Maar het is ook voor Israël direkt duidelijk geweest, dat Naäman valt onder de wet van Lev. 13 en 14. Het is ook niet voor niets dat Joram zo meteen in zijn ongeloofsverwijfeling spreekt van 'doden en levend maken', immers: de associatiebegrippen die met 'melaats-zijn' en 'gereinigd worden' gegeven zijn. Tenslotte nog dit: het geval is niet zo sterk als bij Jona, die er moeite mee had dat de stad van Israëls vijanden door de HERE werd gespaard. Maar het is toch wel zó, dat op Israël in de persoon van zijn vorst een beroep wordt gedaan om krachten van God, opdat deze man in aramese dienst kan worden gehandhaafd! Een beroep waar Joram ook om die reden, stel dát zijn vertrouwen in de HERE zo groot was, weinig oren naar zou hebben gehad. Maar aan dát motief komt de koning in vs. 7 niet eens tóe! Het breekpunt komt bij hem in zijn eenvoudige negatie van de HERE, als diezelfde God via Naäman een beroep op hem doet, of hij nú dan eindelijk met en van Hem die doodt en doet leven, wil leven.

Dát God deze proef neemt, en dat Hij Naäman als een uitgezocht gereedschap daarbij hanteert, moge ons die meer weten dank zij Hem die meer is dan Elisa, erbij bepalen dat de HERE het ook nu nimmer zal gedogen als wij niet meer wensen te leven met de werkelijkheid dat alleen Hij leven geeft, of bij verwerping de dood, in de breedste zin van deze woorden. Extra rampzalig is dat dan, als dat tegenover mensen die deze Gód niet kennen, blijken moet. Als we de velen die in deze arme wereld gezeten zijn in allerlei schaduw van de dood, eenvoudig buiten onze kerkelijke en geloofssfeer hebben gebannen met hun nood. Zodat de verlossende en levensgevende krachten van het Koninkrijk voor wat ons betreft eenvoudig zijn afgedamd. Dan valt te vrezen dat we gééstelijk genoemd moeten worden: Joramsvolk!

Prof. dr. H. R. Rookmaaker

Cultuur en Revolutie

over kunst, hippies, verdovende middelen, sex en anarchisme

Het is al meer dan een eeuw geleden dat Groen van Prinsterer zijn beroemde „Ongeloof en Revolutie” schreef. De kern van zijn boodschap was: vergis je niet, de Franse revolutie is nu wel voorbij, maar de geest van de revolutie is nog springlevend, ook bij hen die helemaal niet agressief lijken; de revolutiegeest is de geest van het ongeloof, van de wens God en Zijn geboden weg te dringen uit de samenleving en daarvoor in de plaats een wereld te bouwen volgens menselijk (rationalistisch) ontwerp.

Groen van Prinsterer schreef dat kort voor de revoluties van 1848 — op die zijn er meer gevolgd. Maar meer dan ooit misschien kan ons vandaag duidelijk zijn hoe profetisch zijn werk was, en hoe wij juist vandaag nog altijd, en in verhevigde mate, midden in een revolutie leven.

Met de verlichting, de 18e eeuw — waar ook Groen van Prinsterer de revolutiegeest ziet wakker worden — kwam er een nieuwe wijsbegeerte en een nieuwe wetenschap, rationalistisch vanuit de mens opgebouwd.

In de doorwerking der nieuwe ideeën en gedreven door het ongeloof werd onze wereld, onze maatschappij zeer diep omgewoeld en veranderd. De resultaten daarvan zien we voor ons. Daar leven we midden in.

TECHNOCRATIE

Allereerst is er een technocratie ontstaan. Hierbij wordt schier heel de werkelijkheid — in principe alles — benaderd op een natuurwetenschappelijke wijze. Niet alleen in de wiskunde, fysica en de chemie, niet alleen in de biologie, maar ook in de psychologie, de economie en de sociologie — en wat laat men daar al niet onder vallen — zoekt men naar natuurwetmatigheden, gevonden door experiment en waarneming. Na de bestudering en het opstellen van wetten gaat men daarmee de werkelijkheid beheersen. Technisch, in de bouw van machines, en in de toepassing van kunstgrepen teneinde de natuur in zijn macht te krijgen (bijv. het gebruik van kunstmest); maar verder ook in de beheersing van heel het sociaal-economisch gebeuren, in planeconomie, in ordening van heel het leven op „wetenschappelijke wijze”. Dat alles is gebeurd met groot succes: de mens van vandaag heeft de werkelijkheid in zijn greep. En wij allen genieten van de produkten van de techniek en de zekerheden die de technocratische beheersing van de menselijke maatschappij heeft bewerkstelligd. Enkele „lekken” zijn gebleven: oorlogsdreiging, armoede in onderontwikkelde gebieden, politieke onstabieleit in sommige landen. Maar we werken hard aan de schepping van een welvaartstaat, een menselijk paradijs, een schone wereld. De revolutie is schijnbaar gelukt. Schijnbaar, want deze technocratie bracht en brengt allerlei problemen met zich mee.

Het is al heel wat jaren geleden dat Aldous Huxley zijn „Brave new World” schreef, waarin die wereld der toekomst beschreven wordt als een soort dwangbuis, een nachtmerrie. En zoveel jaren later zijn we haast zover gekomen dat Huxley's wereld gerealiseerd is en de nachtmerrie naderbij gekomen. Van die nachtmerrie, van de angst, vervreemding, vereenzaming, kortom ontmenselijking, die het gevolg is van deze „condition humaine” spraken de existentialisten — in de vijftiger jaren gaven zij de toon aan. Zij lieten zien hoe de mens zijn vrijheid kwijt was, hoe hij, in zo'n wereld, zonder God, zonder doel, zonder zin, gevangen in één grote machine waarin alles volgens natuurwetenschappelijke wetten wetmatig verloopt, wezenlijk absurd was, een oneigenlijke mens.

PROTEST

Impliciet in dit alles was protest, protest

tegen de onleefbaarheid en zinloosheid van deze wereld. Men zag niet dat deze het resultaat waren van ongeloof en revolutie, integendeel God werd aangeklaagd omdat Hij de mens in de modder, in de verveling, in de zinloosheid had gedompeld — terwijl ze er tegelijkertijd zich van bewust waren dat de wereld zo is omdat er geen God is. Kortom de revolutie leidde tot benauwenis, maar de revolutiegeest bleef wakker en dreef hen verder.

Expliciet echter was er al veel eerder protest aangetekend tegen deze onleefbare technocratische maatschappij, tegen deze wereld waarin de mens verlaagd werd tot een radertje in de machine, tot een nummer, gevangen binnen het systeem. Dat protest werd

De „Beatles”

gevonden in de kunst. Daar werd al sinds het begin van deze eeuw gesproken over de absurditeit van deze wereld en van de mens, daar werd getuigd van het feit dat de mens van plastic is, en van de dreiging van en de angst voor een demonische macht die deze schijnbaar rationalistische wereld vormt: zij vermorzelt de mens, doodt hem. God is dood, en ook de mens. En waar zijn wezenlijke waarden te vinden, waar een zin voor leven en werken? Dat was de boodschap van de moderne kunst.

Protest! Zo zou men deze houding kort kunnen typeren. Protest! De grote vraag wordt gesteld: is er wel een leven voor de dood? ¹⁾

Sandberg heeft het indertijd zo gezegd:

„de periode van onderdrukking en vervalsing waarin wij leven vraagt niet om ons antwoord, maar schreeuwt om protest dat protest, fel en snerpend in de muziek aangrijpend en dikwijls duister in boek en spel breekt vloekend en bruisend los in de schilderkunst en toont in beelden de ondergang naast het nieuwe uitbottende leven. ²⁾

Allen Ginsberg, nu een van de leiders van de hippies in San Francisco, maakte meer dan tien jaar geleden een groot gedicht, dat zo begint: „Ik zag de besten van mijn generatie

kapot gemaakt door waanzin... die de universiteiten doorliepen met schitterende koele ogen in hallucinatie ziende op Arkansas en Blake-lichte tragedie temidden van de oorlogsgeleerden,... die droomden... de syntaxis en de maat van arm menselijk proza te herscheppen... zij wier absolute hart van de poëzie van het leven uit hun eigen lichamen geslacht was...” Waarom, zo vraagt hij in het tweede deel: „Wat voor een sfinx van cement en aluminium heeft hun schedel ingeslagen en hun hersens en verbeelding opgegeten?” En het antwoord is: „Moloch! Eenzaamheid! Vuil! Lelijkheid!

Kinderen die schreeuwen onder aan het trapgat! Jongens die snikken in het leger! Oude mannen die wenen in het park! Moloch! Moloch! Nachtmerrie van Moloch! Moloch de liefdeloze! Mentale Moloch! Moloch de scherpe rechter over mensen! Moloch de onbegrijpelijke gevangenis!... ³⁾

Letten wij erop. Deze moderne mens beziet de zaken niet neutraal. Het zijn niet zomaar de omstandigheden, neen, het is een verschrikkelijke macht die de mens van zijn menselijkheid beroofde. Geld, macht, onbarmhartig geweld, de eis tot steeds meer offers in zijn dienst, dat is Moloch. Dat is wat we hierboven technocratie noemden.

„ALL THOSE LONELY PEOPLE”

De Beatles hebben in hun laatste plaat (Sergeant Pepper's Lonely Hearts Club Band) het nog anders gezegd: „We were talking about the love that's gone so cold, about the people who have gained the world and lost their souls” — liefde die verkild is, mensen die de wereld hebben gewonnen, maar hun ziel verloren ⁴⁾. Voorwaar, klare, schier bijbelse taal. Protest tegen een verworden wereld.

Waar zouden het antwoord en de oplossing kunnen liggen? Moet het niet gezocht worden bij het christelijk geloof? Want zo is het toch: ongeloof leidde tot revolutie, die zelf

weer leidde tot de slavernij van de technocratie, welke weer de ontmenselijking met zich meebracht, het stukslaan van de gemeenschap. Eenzame, angstige mensen, wanhopig zoekend naar een zin voor hun leven, naar een heden en een toekomst, waren het gevolg. De kerk zou uitkomst moeten kunnen geven. Maar... en we citeren weer de Beatles, die in een liedje van enige jaren geleden, getiteld „Eleonor Rigby”, zongen over de dominee die zijn sokken stopt en zich niets aantrekt van „all those lonely people”... „waar komen ze toch vandaan, al die eenzame mensen.”

„Eleonor Rigby wordt begraven in de kerk, de dominee wast zijn handen, en niemand werd door het Woord bereikt, niemand van al die eenzame mensen” ⁵⁾

Deze artikelen werden eerder geplaatst in „Nederlandse Gedachten” van 23 en 30 december 1967.

VERBURGERLIJING

Waarom is de kerk hier niet in staat antwoord te geven? Is het niet de verburgerlijking, die ook hier doordrong? Verburgerlijking, als gevolg van een gelovig ongelooft — we bedoelen: men gelooft wel de grondstellingen van het bijbels geloof, men citeert wel een tekst of de catechismus, maar men leeft er niet naar, vertrouwt niet echt op de Here, zoekt zijn zekerheden hier „gelooft het eigenlijk wel”.

Het is niet de eerste maal in de geschiedenis, dat het kerkvolk verburgerlijkt is. Jesaja (in Jes. 1) toont daar al tegen. En zeker is de verlichting van de 18e eeuw ten dele te verklaren uit een verburgerlijkt christendom, al waren er ook zeker expliciet onchristelijke stromingen werkzaam.

Ter voorkoming van misverstanden: wij hebben inderdaad wat generaliserend gesproken over de verburgerlijking van het christendom. Er zijn gelukkig uitzonderingen, er is nog wezenlijk geloof te vinden. Meer dan we denken misschien. Want — typisch Hollands — we praten niet graag over persoonlijk geloof. Maar toch mogen we niet over het hoofd zien dat velen van de jongere generatie over wier geest wij hier spreken, van christelijken huize zijn. En dat zij rebelleren tegen een wettische geest die zij „thuis” vonden — alsof het wezen van het geloof ligt in het aanhangen en volgen van regels en geboden —, dat zij „in de kerk” ook een groot gemis vinden aan een werkelijke inzet, een waarlijk gegrepen zijn door de noden dezer wereld, en dat zij meer dan eens (terecht) klagen dat op de catechisatie geen wezenlijk antwoord werd gegeven op vragen die in hun hart brandden. De wereld staat in brand, zij zien dat, begrijpen het maar een beetje, maar dat beetje is genoeg om niet te kunnen begrijpen hoe „in de preek” zo langs de werkelijkheid heen gepraat kan worden en weinig meer geboden wordt dan versleten tradities, waarheden die door de voortdurende gelijkvormige herhaling tot lege slogans dreigen te verworden. Niemand verlangt meer dan deze jonge generatie naar een bezield prediking, waarvan gevoeld en gezien kan worden dat de spreker erachter staat, zijn leven ervoor overheeft. Helaas echter vertolkt Bob Dylan, de protestzanger, hun gevoelens als hij zingt: „...de goede Samaritaan is zich aan het kleden, doft zich op voor de show, want het is carnaval vanavond in de Wanhoopstraat (Desolation Row)”⁶). Ja, Wanhoopstraat heet hier de kerk.

ZONDER FUNDAMENT

Die burgerlijkheid — evengoed of nog meer buiten als binnen de kerk gevonden —, die een gerust en waardig leven nastreeft, die de moeilijke levensvragen liever uit de weg gaat en zo gerust het leven wil genieten, zouden we kunnen typeren als de normale menselijkheid zonder basis, zonder fundament. Tegen de leegte, de middelmatigheid, de oppervlaktigheid, de zinloosheid der tradities en het gebrek aan gefundeerde normen en waarden komt onze generatie in opstand. Protest tegen deze omgeving, waar de hoogste norm schijnt te zijn „wat de burens wel zullen zeggen” en „in de krant komen” een laatste doel.

Veel van de lange haren, de korte rokken, de ongeganeerdheid, die de huidige generatie typeert, is te verklaren als een protest tegen de burgerlijke waarden van goed fatsoen en burgerlijke zekerheid. Dat kan zo ver gaan, dat men tegenwoordig, bij de hippies in Amerika, maar ook in Europa, „drop out” propageert: laat alle streven naar een goede toekomst, een vaste baan, een carrière met alle comfort maar schieten. Je koopt er uiteinde-

lijk toch niets voor, en daarin kan nooit de zin van het leven liggen.

Protesteren helpt niet: we moeten tot daden overgaan en laten zien dat de burgerlijke waarden ons inderdaad koud laten.

Duidelijk wordt een en ander uitgesproken in een ander liedje op de recente Beatles-plaat, waar we de reactie van de ouders horen op het weggelopen van hun dochter:

She (we gave her most of our lives)
is leaving (sacrificed most of our lives)
home (we gave her everything money
can buy)

Voorpagina van De Witte Krant, Amsterdam

She is leaving home after living alone
for so many years⁷).

(Ze gaven haar toch alles wat geld kon
bieden — maar ze leefde eenzaam).

Inderdaad, de jeugd kon thuis niets meekrijgen, omdat er in feite door de ouderen niets mee te geven was. De oude fundamenten zijn ondergraven, maar de burgerlijke mens wil toch ondanks dat vasthouden aan het gezonde normale leven. Maar zonder wezenlijk fundament hebben de waarden die daarmee gemoeid zijn hun zin verloren.

SEXUELE REVOLUTIE

Reeds in de 18e eeuw komt dit soort burgerlijkheid op. En direkt is er een grote angst voor alle seksualiteit, „gore, geile lust”: het is of men bang is herinnerd te worden aan dit al te menselijke, en in feite, waar de basis voor menselijke waarden weggevallen is, dierlijke. Dit heeft geleid tot wat men de victoriaanse preutsheid genoemd heeft.

Als ergens met felheid tegen geageerd is door het huidige geslacht met name in de kunst, de literatuur zowel als de beeldende kunst, dan is het wel dit. Zo sterk zelfs, dat

gesproken kan worden — en ook wordt — van een sexuele revolutie. In de kunst was dat er al vanaf het begin van deze eeuw van Jarry en Apollinaire af, in Dada en met name in het surrealisme. Dit kan men haast pan-erotisme noemen. De brede doorbraak vond echter plaats na de laatste wereldoorlog.

Naaktlopen, vrijuit spreken over het meest intieme in gedicht en geschrift, alles laten zien in film en beeld, het propageren van vrije liefde — eufemistisch ook wel vrijere omgang tussen de geslachten genoemd —, dat alles hoort erbij⁸). En natuurlijk ook de vloedgolf van homosexualiteit, die ten dele te verklaren is als protest tegen burgerlijke victoriaanse normen. Dit alles kwam niet vanzelf. Voor me ligt een artikel uit de ondergrondse pers — waarover later meer —:

„Ter verdediging van obsceniteit.” We citeren eruit: „Ik verdedig obsceniteit. Het is een kunstmatig begrip, geconstrueerd door een vallen-fabriceerder klasse van illiterate vuile klasse-ophouders, door de burgerlijke gieren van de 'Establishment' (de heersende maatschappijvorm de welvaartstaat) ... Ik zal me uitleven in obsceniteit, want ik wil alle klasseonderscheid in taal tot ruïnes kapotslaan ... Als schrijven en spreken in de totaal-vrije taal van de hele maatschappij leidt tot de heiligheid die door de geldwolven bestempeld wordt als „vuiligheid en corruptie”, dan zal ik doorgaan met verlagen en corrupt maken van de mens tot zijn gezondheid. ... Censuur is een gevolg van de lafheid die Nietzsche reeds de kuddemoraal noemde. ... Niemand kan de val van deze maatschappij stoppen, dat profeteer ik⁹”). En dit geval staat niet alleen.

Verschillende hedendaagse literaire pornografen hebben met zoveel woorden gezegd dat ze zo schrijven om de burgerlijke waarden te ondermijnen, om de normen te doen verdwijnen (Southern, „Playboy”), om zo te leiden tot een anarchistische — zo u wilt wetteloze — maatschappij.

VERDOVENDE MIDDELEN

Nog een punt vraagt onze aandacht. Namelijk de propaganda voor en het steeds toenemende gebruik van verdovende middelen. Alle bladen en blaadjes, van het Nederlandse Hitweek tot de belangrijkste buitenlandse bladen uit de ondergrondse pers, propageren openlijk LSD, marihuana en hoe deze „drugs” verder mogen heten. Uit de aard der zaak zit hier protest in: doen wat een goed burgerman altijd naliet.

Maar er is meer. Door de ontwikkeling die geleid heeft tot de technocratie is de mens ontmenst. Hij heeft geen contact meer met anderen, is fundamenteel eenzaam. Hij heeft ook geen contact meer met de dingen: want alles wat meer is dan de fysieke en technische aspecten, is eigenlijk façade leugen, schijn¹⁰). De mens is daarbij zichzelf kwijtgeraakt. Hij is zijn lichaam — biochemisch, biologisch, sexueel, zinnelijk — en zelfs dat hebben we vele jaren proberen te verdringen, met als reactie nu de hevige benadrukking van het lichamelijke. Alles wat meer dan lichamelijke was, was echter slechts puur subjectief, een idee van ons, iets dat wij maken. Is het er ook werkelijk? Bestaat er liefde? Is geloof meer dan een psychologische reflex? Is het streven naar economische zekerheid waarlijk iets anders dan de levensdrift zoals we die ook bij een dier zien? Is de mens wel echt meer dan een dier, of heeft de mens er maar, doordat hij kan praten en denken, iets bijgefantaseerd?

Deze mens, die het contact met de omgeving

en zichzelf kwijt is, is toch altijd mens in wezen gebleven en kan daarom niet tevreden zijn met deze situatie. Hier ligt een stuk van de ellende van onze tijd. De schreeuw, het felle verlangen, de diepe hunkering naar echte menselijkheid klinkt erin door. De weg tot het christendom is voor hen versperd, daar die geassocieerd wordt met een verburgerlijkte kerk, terwijl alle bijbelkritiek — wederom vanuit de beginselen van de Verlichting — schier uitgesloten is. Wij komen hier nog op terug. Vanuit die situatie echter moeten we het gebruik van verdovende middelen zien. Het gaat erom „zijn eest te verruimen”¹¹⁾. Door het middel komt men in een psychedelische situatie, waarin de wereld anders is, waarin men nieuwe werelden ontdekt, contact krijgt, men opgenomen wordt in een totaalwereld, in de kosmos. De „drug” is niet alleen een vlucht uit de technocratische, al te prozaische contactloze werkelijkheid, het is ook een middel wat ons in contact brengt met boven-natuurlijke werelden. Het geeft ons de idee het verlorene, het echte menselijke, weer te zien, te voelen. En de blik op het transcendentale wordt weer geopend. Zo wordt het een surrogaat voor religie. En soms een entree tot Oosterse religie.

SLA DE „IMAGES” STUK

Het is niet zo maar een bevlieging — al is er ook iets modieus aan LSD. Het is een psychedelische revolutie. We citeren weer uit de ondergrondse pers:

„De psychedelische revolutie. Dat is onze magie. Daarmee breken we hoofden open en nieuwe werelden komen te voorschijn. Geloof

je het niet? Breek de normen. Sla de „images” stuk. Weg met de iconen!

... De mens werd gemaakt om te veranderen. Niets is blijvend. Vlieg met mij. Snel gaat het komend tij weer voorbij. God in een fles? Maar God ze zeiden dat u overal was”¹²⁾

En in een meer beschouwend artikel uit hetzelfde blad: „De psychedelische generatie met zijn wantrouwen jegens alle ideologieën, met zijn diepe onautoritaire en anarchistische impulsen met zijn praktisch inzicht in het sociaal-culturele spel van de omringende robots, begint daar doorheen te zien en ontdekt, dat deze conflicten voortkomen uit de spanning in de geïndustrialiseerde beschaving. Verruimde geesten en lichamen eisen, soms met geweld, soms zonder geweld, maar altijd met liefde, dat de wereld met hen verruimt en verandert. Het is zinloos deze eisen te beoordelen naar morele, ethische of sociale waarden, daar die voor deze generatie alle betekenis verloren hebben. Er gebeurt iets in Tokio en Amsterdam, in Los Angeles en Londen, in Parijs en Buenos Aires, in New York en Stockholm; het is als Bob Dylan zong: „Something is happening here and you don't know what it is, do you, Mr. Jones?”¹³⁾. (Er gebeurt hier iets en u weet niet wat het is, wel meneer Jones?).

Kunst, hippie-beweging, verdovende middelen, seksuele vrijheid, anarchisme, dat alles kwam in dit artikel aan de orde. Wij spraken daarbij over revolutie — en ook zij die wij citeerden, spraken erover.

In een volgend artikel willen wij verder

over die revolutie spreken. De revolutie van vandaag en morgen.

—o—

Noten bij „Cultuur en Revolutie”

- 1) E. Stark, On the new left: Guerillas under the sun. *The Village Voice*, 7 sept. 1967, p. 9.
- 2) W. Sandberg. De vitaliteit in de kunst, *Museumjournaal V*, 1959, p. 95.
- 3) Allen Ginsberg, Howl, in G. Feldman en M. Gartenberg, *Protest*, London 1966-4.
- 4) Uit: Within you and without you, een lied met een op Indiase muziek geïnspireerde begeleiding.
- 5) Eleonor Rigby, op de plaat *Revolver*, eind 1965.
- 6) Bob Dylan, Desolation Row, op *Highway 61 Revisited*.
- 7) Op *Sergeant Pepper's Lonely Hearts Club Band*.
- 8) Men zie hierover o.a. *Newsweek* 13 november 1967: Anything goes, The permissive society. Taboos in twillight.
- 9) M. R. Choudhury, In defence of obscenity *International Times*, jan. 16, 29, 1967, p. 7.
- 10) We denken hier vooral ook aan het werk van J. H. v. d. Berg, *Leven in Meervoud*, Nijkerk 1964-3.
- 11) Interview met A. Klophuis, onder de titel: Sex is mono, love is stereo, in *Hitweek*, 21 juli 1967.
- 12) T. Kupferberg, When the mode of music changes the walls of the city shake, *International Times*, febr. 27/mrt. 12, 1967, p. 9.
- 13) Emile Henry, Sartre, *International Times*, febr. 27/mrt. 12, 1967, pag. 9.

psalm 105

Uit de nieuwe berijming der Psalmen.

Looft God den Heer, en laat ons blijde zijn glorieijke naam belijden.
Meldt ieder volk en elk geslacht de wonderen die God volbracht.
Gij die van harte zoekt den Heer, verblijdt u, geeft zijn naam de eer.

Vraagt naar des Heren grote daden; zoekt zijn nabijheid, zijn genade.
Gedenkt hoe Hij zijn oordeel velt, zijn wonderen ten teken stelt,
volk dat op Abram u beroemt,
met Jacobs nieuwe naam genoemd.

God, die aan ons zich openbaarde, regeert en oordeelt heel de aarde.
Zijn woord wordt altoos trouw volbracht tot in het duizendste geslacht.
't Verbond met Abraham zijn vrind bevestigt Hij van kind tot kind.

De Heer heeft Izak uitgekozen, aan Jakob zijn verbond bezworen,
aan Israël zijn trouw verpand:
Uw kindren breng Ik naar dit land,
naar Kanaän dat eeuwig is uw toegemeten erfenis.

Toen zij door vreemde landen gingen,
een kleine schare vreemdelingen,
van volk tot volk, van land tot land,
toen ging Hij aan hun rechterhand.
Volken en vorsten zei Hij aan:
Laat mijn gezalfden veilig gaan.

Hoe wonderbaarlijk zijn Gods wegen.
Toen Hij de deur sloot van de regen,
met hongersnood het land bezocht,
was Jozef reeds als slaaf verkocht
en in gevangenschap geraakt,
maar door Gods woorden vrijgemaakt.

Egypte's koning, die bespeurde
dat al wat Jozef zei gebeurde,
bevrijdde hem, gaf heel zijn land
en heel zijn huis hem in de hand.
Rijksgroten zelfs vereerden hem,
en oudsten hoorden naar zijn stem.

Zo kwamen Jakob en zijn zonen
als gasten in Egypte wonen.
God gaf hun bloei in 't vreemde land,
zij namen bijna d'overhand.
Doch niemand vreesde voor hun macht,
zolang men nog aan Jozef dacht.

De harten der Egyptenaren,
die Israël genegen waren,
zijn door de Heer die alles leidt
vervuld met afgunst, haat en nijd.
Toen heeft Egypte hen gekweld
met sluwe list en bruut geweld.

Maar Mozes liet Gods woorden horen,
Aäron kwam, door God verkoren,
en tekenen van 's Heren hand
geschiedden in Egypteland.
De duisternis verslond de dag,
zo triomfeerde Gods gezag.

Water werd bloed, met witte lijven
kwamen de vissen bovendrijven.
De kikvors kwaakt in land en stad,
tot waar de koning sliet en at.
En weer sprak Mozes en terstond
krioelde 't ongedierte rond.

De hagel sloeg de rijke landen,
en in het koren woedden branden.
Het ooft viel onrijp van de tak,
die door 't geweld der vlagen brak.
Hij sprak: een sprinkhaanwolk
verscheen,
het allerlaatste groen verdween.

Toen kwam de grote nacht der nachten,
verschrikking voor wie God verachtten.
Egypte's koning zag ontsteld
zijn eerstelingen neergeveld.
De doodsheraut ging door het land,
maar God hield Israël in stand.

Gods volk trok uit langs effen paden,
met zilver en met goud beladen.
De rijen door weerklonk hun lied.
Wie God vertrouwt, die struikelt niet.
Bekomen van verslagenheid
was zelfs Egypte's volk verblijd.

God gaf een wolk die hen geleidde,
een vuur in 't duister aan hun zijde.
Zo trokken zij in vrede voort,
en steeds heeft God hun wens verhoord.
Hij zond hun kwakkels in de nood,
en uit de hemel hemels brood.

God laafde hen in dorre streken,
deed water uit de rotsen breken,
't werd een rivier en stroomde voort,
want Hij gedacht zijn heilig woord,
de trouw die Hij had toegezegd
aan vader Abraham, zijn knecht.

Hij was het die zijn volk bevrijdde,
zijn uitverkoornen veilig leidde.
Zo trokken zij het diensthuis uit
met dans en zang bij trom en fluit,
en erfden het beloofde land,
de arbeid van der heidnen hand.

Die gunst heeft God zijn volk bewezen,
opdat het altoos Hem zou vrezen,
zijn wet betrachten en voortaan
volständig op zijn wegen gaan.
Prijs God om al zijn majesteit.
Hij leidt ons tot in eeuwigheid.

Kerkelijk Leven

SCHEURINGEN OM 'DE OPEN BRIEF'

Geheel tegen hun verwachtingen in werd 'De Open Brief', die 21 broeders gezamenlijk verzonden ter bemoediging van 'De Tehuis-Gemeente' in Groningen weldra tot een twist-appel binnen de vrijgemaakte kerken. Te beginnen bij de G.S. van Amersfoort brengt deze brief nu vonnissen en scheuringen te weeg op kerkelijke vergaderingen van elke soort.

Daarmee wordt de O.B. schromelijk misbruikt.

En niet alleen tegen zijn ondertekenaars, maar zelfs tegen kerkeraden en broeders, die aan dit stuk part noch deel hebben, maar die niettemin gedwongen worden tot positiekeuze tegenover de O.B. Tot een keuze van óf „voor”, óf „tegen”. Alsof het een belijdenis-geschrift geldt!

Wij noemen deze hantering van de O.B. schromelijk misbruik.

En wij zullen dit bewijzen.

In de eerste plaats hield ondertekening van de O.B. niet in: onderschrijving van de situatietekening, die in die brief van onze kerken geboden wordt, doch: onderschrijving van het dóél van de O.B., namelijk aan 'De Tehuis-gemeente' een riem onder het hart te binden, bij haar weigering om zich mee schuldig te maken aan het tegen alle regels van kerkrecht wegwerken van ds. v. d. Ziel uit zijn abmt.

Daarom kan het stuk niet dienen als generale maatstaf bij een zuiveringsaktie in de vrijgemaakte kerken. Het is zelfs zó, dat meerdere ondertekenaars van de O.B. in de totstandkoming van de inhoud niet gekend zijn, en pas achteraf tot mede-ondertekening werden aangezocht, waarbij bezwaren tegen de geboden situatietekening niet in rekening werden gebracht als reden om niet te onderschrijven.

In de tweede plaats herinneren wij eraan, dat de kerk nooit „stukken”, „richtingen” of „partijen” te oordelen heeft, maar dat de Heer der kerk mensen aan haar opzicht en tucht heeft toevertrouwd.

Natuurlijk kan het geen kerkelijke vergadering kwalijk worden genomen, als zij meent naar aanleiding van ondertekening van de O.B. nadere rekenschap van gevoelen bij één of andere ondertekenaar te moeten vragen. Maar dat zal dan toch dienen te gebeuren naar alle bijbelse regels van liefderijk persoonlijk gesprek. En dan zal zo'n vergadering uiteindelijk niet op de door haar geïnterpreteerde O.B., maar op de verklaringen van zo'n broeder-ondertekenaar haar oordeel dienen te baseren.

Daar komt nog bij, dat onze kerken — in de hitte van de gespannen situatie, waarin wij verkeren — blijkbaar niet in staat zijn, de O.B. onbevangen, onbevooroordeeld, te lezen. De kritiek, die tegen de O.B. is losgebrosen, richt zich behoudens een enkele uitzondering niet zozeer tegen de inhoud van die brief zelf, maar tegen een karikatuurbeeld, waarin de ondertekenaars hun O.B. niet herkennen. Wij zien daarin een teken, dat zulke bestrijders een konfrontatie met de eigenlijke inhoud van de O.B. op deze, door hen vertekende punten niet aandurven.

Ter illustratie wijzen wij op vier punten. Ze vormen slechts een bloemlezing uit de karikatuurbeelden van de O.B.

„DE WERELDKERK”

In verband met de tegenwoordige doorbreking van nationale grenzen op allerlei gebied zegt de O.B.: „We worden met ons vaak klein vaderlands gedoe als Gereformeerde Kerken in Nederland weggeroepen naar het niveau van de wereldkerk”.

Op grond van deze passage worden de opstellers van de O.B. ervan beschuldigd, dat ze geïnfecteerd zijn door het valse oekumenisme, zoals dat o.a. openbaar wordt in de kringen van „De Wereldraad van Kerken”.

Maar dat getuigt toch wel van een zeer ernstig, en ongegrond wantrouwen. Men heeft hier te maken met broeders, die stuk voor stuk van harte de gereformeerde belijdenis-

schriften onderschrijven. Ligt het dan voor de hand, hen ervan te verdenken, dat het woord „wereldkerk” bij hen de betekenis heeft, die een organisatie als de Wereldraad van Kerken eraan geeft? Voor dat boze vermoeden bestond te minder grond, nu de O.B. onder het opschrift „Hereniging?” de vinger legt bij enkele verontrustende ontwikkelingen in de synodaal-gereformeerde kerken ná 1944, en dan vóór alles bezorgd noemt „de aanpak van het oecumenisch probleem”. Daar hebben de opstellers van de O.B. onomwonden mee gezegd, dat zij de weg van „de wereldkerk” naar het recept van de Wereldraad niet opwillen. Dan is het óók duidelijk, dat zij met „wereldkerk” bedoelden: de kerk van Jezus Christus, waarvan wij in art. 27 N.G.B. belijden: „Ook mede is deze heilige Kerk niet gelegen, gebonden, of bepaald in een zekere plaats, of aan zekere personen, maar zij is verspreid en verstrooid door de gehele wereld; nochtans tezamen gevoegd, en verenigd zijnde met hart en wil in één zelfden Geest, door de kracht des geloofs.”

DE BELIJDENISSCHRIFTEN

De opstellers van de O.B. worden beschuldigd van een relativerend spreken over de belijdenisgeschriften: zij zouden in twijfel getrokken hebben, of de belijdenisschriften wel geheel overeenstemmen met Gods Woord.

Wat is ook dat een onbillijke vertekening.

De O.B. gebruikt de uitdrukking „het historisch fundament van de Nederlandse Gereformeerde Kerken” als omschrijving voor de juist daarvóór genoemde „drie formulieren van enigheid”. Dat is geen goede omschrijving. Na de hierop uitgebrachte kritiek zal elk der ondertekenaars graag bereid zijn, haar voor beter te geven.

K. C. Smouter

Maar als de brief memoreert, dat dikwijls de vraag wordt gesteld, of deze belijdenis „ook samenvalt met het fundament van de heilige, algemene, Christelijke kerk”, dan is dat werkwoord **samenvallen** niet voor niets gekozen. Dan wordt daarmee beslist niet in twijfel getrokken, of hetgeen de formulieren van enigheid belijden wel **overeenstemt met** Gods Woord. Dat bracht de O.B. helemaal niet in geding.

De O.B. wil echter (dat blijkt uit de samenhang) wijzen op de mogelijkheid, dat „andere kerken in binnen- en buitenland” wellicht punten van het christelijk geloof belijden, die in onze belijdenisschriften niet of onvoldoende aan de orde komen.

Mag men daar niet op wijzen, binnen de Gereformeerde Kerken, die zich vanuit Kampen door dogmatici als Helenius de Cock, Bavinck en Schilder lieten onderwijzen over de menselijke betrekkelijkheid van de belijdenis, in vergelijking met Gods Woord?

Bavinck leerde: „De belijdenis der kerk is feilbaar, aan de Schrift onderworpen, en nooit met haar op één lijn te stellen. **Zij valt niet met de waarheid samen**, maar is een menselijke en dus gebrekkige reproductie van de waarheid, welke in de Schrift is neergelegd” (Geref. Dogmatiek 3e dr. I, 25, vertaling van mij).

Mag men, wat Bavinck toen stellig verklaarde, nú niet eens meer vragen?

DE WAARDERING VAN DE VRIJMAKING

De opstellers van de O.B. worden ervan beschuldigd, dat zij, in plaats van de Vrijmaking der 40-er jaren te prijzen als een verlossing van de HERE, haar reduceren tot een broedertwist, een vete, die nu moet worden bijgelegd. Het wordt hun ook zeer kwalijk genomen, dat zij het onjuist achten, de Vrijmaking te belijden als een Reformatie in de zin van art. 28 N.G.B. Op grond hiervan wordt hun verweten, dat zij de Vrijmaking ontrouw geworden zijn.

Alweer: een grove mistekening!

Het is waar, de O.B. gebruikt uitdrukkingen als „broedertwist” en „vete” voor de droeve strijd, die sedert 1944 tot scheuring van de Geref. Kerken leidde. Maar het is een karikatuurbeeld, als men zegt, dat de O.B. de Vrijmaking daartoe **reducceert**. De O.B. zegt immers ook duidelijk: „Niet, dat wij geen goed vertrouwen op onze Heer Jezus Christus hebben met betrekking tot de daad der vrijmaking die wij in 1944 stelden in gehoorzaamheid aan Zijn geboden. Wij erkennen ook, dat deze gehoorzaamheid door de Heilige Geest is gewerkt. Die ons de ongerechtigheid in het kerkelijk handelen van toen deed zien en kracht gaf om ermee te breken.”

De eerlijkheid gebiedt dus, te erkennen, dat de O.B. de Vrijmaking belijdt als een daad van gehoorzaamheid aan Gods geboden, gewerkt door de Heilige Geest.

Dat de O.B. de Vrijmaking géén „nieuw werk van kerkreformatie” wil noemen, betekent niet, dat de opstellers niet dankbaar zouden zijn voor de **wederkeer** tot de HERE en Zijn Woord, en de **verlossing** van allerlei scholastieke konstrukties in de 30-er jaren, waarvoor Gods goedheid via de Vrijmaking de deur open hield (al acht ik het een groot gemis, dat de O.B. hiervan niet sprak). De uitdrukking „**reformatie**” werd echter lang vóór de O.B. binnen onze kerken meermalen afgewezen voor de Vrijmaking. En wel om de volgende reden:

1944 bracht vrijmaking van onbijbelse leringen, handelingen en ordeningen. Maar dat gebeurde alvorens deze vaste voet gekregen hadden. Anders dan in 1834, toen afscheiding geboden was van een kerk, die reeds geruime tijd ge-de-formeerd was. Daarom bracht de Afscheiding kerkreformatie, maar de vrijmaking bracht kerkelijk voortgang van de wegen van vóór 1944.

Dat de O.B. verder voor de Vrijmaking niet wil verwijzen naar art. 28 N.G.B. heeft ook zijn goede grond: wij scheidten ons toen niet af „van degenen, die niet van de kerk zijn”. Integendeel: wij verzekerden voortdurend, dat niet wij om de aanwezige leergeschillen de gemeenschap wilden verbreken, maar dat zij dat deden. Door onze (kerkrechtelijk gewettigde) vrijmaking van synodebesluiten met uitbanning te bestraffen.

„VRIJMAKINGSGELOOF”

De opstellers van de O.B. signaleerden in onze kerken een houding, die zij betitelden als „vrijmakingsideologie” en die zij „religieus zeer gevaarlijk” noemden.

Deze passage van de brief wordt hun verweten als een pijnlijke slag in het gezicht van eenvoudige broeders en zusters, die in 1944 en nog de HERE dankten en danken voor de Vrijmaking, en die vertrouwen, dat de HERE niet zal laten varen, wat Zijn hand begon.

Alweer: een karikatuurbeeld van wat de brief zegt.

De inderdaad zeer ernstige typering „religieus gevaarlijk” is in de O.B. immers niet gericht tegen brs. en zrs., die in de Vrijmaking de Here Jezus Zijn kerk zagen en zien vergaderen, en die ook voor de toekomst vertrouwen, dat de HERE niet zal laten varen wat Zijn hand begon. Integendeel, zoals opgemerkt belijdt de O.B. zelf de Vrijmaking als door Gods Geest gewerkte gehoorzaamheid. En hij spreekt, wat de toekomst betreft, het vertrouwen uit, dat „de Heer zal tonen welke weg Hij verder met Zijn vrijgemaakte kinderen gaat”.

De O.B. wees daarentegen (blijkens een uit 'De Reformatie' gegeven citaat) op uitlatingen, waarin de toekomst van „de zaak van Jezus Christus” afhankelijk wordt gesteld van ónze benoeming en waardering van dat wat in 1944 in Nederland is geschied”.

Zulke uitlatingen zijn inderdaad „religieus zeer gevaarlijk”. Dat is een vertrouwen (een geloof, een vrijmakingsgeloof), dat vergelijkbaar is met het roemen dat wij kennen uit Jeremia 7: „Des HEREN tempel, des HEREN tempel, des HEREN tempel zijn wij”. Hoezeer ook de tempel de plaats was, die de HERE verkoren had om Zijn naam aldaar te doen wonen, zulk roemen noemde Jeremia: „vertrouwen op bedriegelijke woorden”. En ten bewijze, dat „de zaak des HEREN” helemaal niet afhankelijk was van die hooggeroemde tempel, heeft Jeremia toen moeten verkondigen: „daarom zal Ik met het huis, waarover

Mijn naam is uitgeroepen, waarop gij uw vertrouwen stelt, ... doen gelijk Ik met Silo gedaan heb".

De O.B. heeft zeer terecht tegen zulk „vrijmakingsgeloof" gewaarschuwd.

Na de heftige en onbillijke zuiveringsakties, die tegen de O.B. losbraken, waarschuwen wij nu nog te meer: als wij door zulke on-

rechtvaardige akties de Vrijmaking verloo-chenen, en de naam der kerk te schande maken, terwijl wij met de mond hoog op de Vrijmaking roemen, dan weet de HERE, Die zelfs uit stenen „kinderen van Abraham" verweken kan, zónder ons, vrijmaakten, Zijn kerk te vergaderen.

„De zaak des HEREN" hangt niet aan óns.

Prof. Doekes over de vrijmaking

(I)

IN NAAM VAN DE GEREFORMEERDE CONFESSIE

In het „Gereformeerd Kerkblad voor Overijssel, Gelderland en Utrecht" heeft prof. Doekes verschillende artikelen geplaatst, waarin hij de afscheiding te Kampen althans op een bepaalde wijze verdedigt. Met name verdedigt hij zich tegen het verwijt dat hij en zijn meee-afgescheidenen in strijd zouden komen met de Belijdenis door zich afgescheiden te hebben zonder de kerk, die zij verlieten of waarmee zij braken een valse kerk te durven noemen. Zijn hoofdstelling is, dat men zich kan afscheiden zonder van valse kerk te spreken.

Het beroep op de gereformeerde belijdenis, dat afscheiding alleen geoorloofd is van de valse kerk wijst hij als ondeugdelijk af. Breed gaat hij daartoe op de artikelen 28 en 29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis in.

Mede aanleiding tot het zo stellen van de zaak is wellicht een artikel van mij in de Kerkbode van Noord-Holland geweest, waarin ik schreef, dat er momenteel breuk op breuk ontstaat, geschorst wordt, nieuwe classicale verbanden worden gekweekt en met één slag hele kerken zakelijk worden afgeschreven en dat dit wel in náám van de gereformeerde confessie gebeurt, maar dat zij zelf daaraan part noch deel heeft. Prof. Doekes haalt het bovenstaande aan en stelt dan de vraag of mijn vonnis wel met de belijdenis overeenkomt.

Er is voor mij dus alle reden om op zijn artikelen in te gaan.

Trouwens, die was er ook voldoende als hij mij niet had genoemd, want de gereformeerde confessie is een zaak van ons allen.

VERKEERD BEROEP OP BAVINCK

Prof. Doekes deelt mee, dat ik mijn betoog, zoals dat tegenwoordig vaak gebeurt, illustreer met een beroep op Bavinck over de rijkdom van de gereformeerde belijdenis. Dat treft hem, want juist Bavinck heeft in zijn Dogmatiek aangedrongen op een voorzichtig gebruik van de artt. 28 en 29 van onze Confessie. Hij vindt het merkwaardig dat hij deze belangrijke uitspraak van Bavinck nog niet naar voren zag komen bij alles wat in de laatste tijd uit Bavinck's werk is geciteerd.

Nu geeft de hoogleraar hier geen letterlijk citaat noch de vindplaats ervan, maar het is wel duidelijk, dat Bavinck in heel zijn kerkbeschuwing beheerst wordt door de gedachte van de zgn. pluriformiteit van de kerk. Van een valse kerk in de absolute zin van het woord is er volgens hem geen sprake.

Het is daarom helemaal niet zo merkwaardig dat prof. Doekes de door hem bedoelde uitspraak van Bavinck nog niet tegen is gekomen, want zij vloeit voort uit Bavinck's pluriformiteits-conceptie en daar hebben velen, waaronder ook ik, toch wel ernstige bezwaren tegen.

De voorzichtigheid van Bavinck had op dit punt dus wel een bijzondere oorzaak, evenals het op dit punt niet citeren van Bavinck!

Dit echter in het voorbijgaan.

Prof. Doekes geeft nóg een uitspraak van Bavinck, die hij letterlijk aanhaalt. Het is de volgende:

„Wie daarom tot de overtuiging komt, dat

de Protestantsche kerk beter is dan de Roomsche, en de Gereformeerde zuiverder is dan de Luthersche of Remonstrantsche of Doopsgezinde, heeft, ZONDER DAARMEDE ZIJNE KERK ALS EEN VALSCHE TE OORDELEN, deze te verlaten en bij de andere zich aan te sluiten".

Het gaat prof. Doekes nu niet om de vraag of Bavinck hierin gelijk heeft. Het gaat hem om iets anders en dat geven we even letterlijk weer:

„Maar wèl is duidelijk, dat hij niemand wil veroordelen, die uit overtuiging een bepaalde gemeente verlaat, zonder die gemeente een valse kerk te noemen".

En hij voegt er aan toe: „De (door ons) gemarkeerde woorden spreken een andere taal dan die wij vandaag uit de mond van Bavinck-bewonderaars te horen krijgen".

G. Janssen

Het woord Bavinck-bewonderaars klinkt een beetje wrang en vestigt de indruk dat prof. Doekes niet zo geheel gelukkig is met de hernieuwde belangstelling, die vandaag voor het oeuvre van Bavinck aan de dag treedt. Ik voor mij acht dat wel een gelukkig verschijnsel. Niet omdat Bavinck voor alle vragen op theologisch gebied een passend antwoord heeft gegeven, want dat is stellig niet het geval. Zo iets kan men trouwens van geen enkele theoloog verwachten; bovendien was ook Bavinck kind van zijn tijd. Maar bij Bavinck treffen we twee belangrijke elementen aan: Hij zocht geen spiksplinter nieuwe theologie op te bouwen, maar sloot zich aan bij de historische gereformeerde theologie, die hij voor zijn tijd zocht uit te bouwen onder meer door aansluiting aan Calvijn en de Heilige Schrift, ook al is hij daarbij niet ontkomen aan invloeden van de na-reformatische gereformeerde scholastiek. Zo blijft er een fris element in zijn theologie, dat hen, die een waarlijk gereformeerde theologie begeren, altijd weer opnieuw zal boeien. En ik ben op het ogenblik wel eens bang, dat sommigen in hun schrijven en theologiseren in een onhistorisch vaarwater terecht komen en natuurlijk wel met een beroep op de Heilige Schrift iets geheel nieuws aan het produceren zijn dat in wezen meer opkomt uit de eigen historische situatie dan uit de Schrift zelf.

Het tweede element, dat bij Bavinck zo algemeen boeiend is, is dat hij hoewel trouw zoon der Afscheiding, de gebreken in het denken van eigen verwanten duidelijk zag, het gevaar van het sectarische onderkende en in zijn confrontatie met andere christen-denkers zocht met al de heiligen de diepten der Openbaring te kennen. Hij was in dit opzicht een waarlijk oecumenische figuur in de goede zin van het woord, al moet er bij gezegd worden dat hij door een zekere aarzelende trek in zijn karakter soms tot weinig scherpe soluties kwam. Of lag de diepste oorzaak daarvan hierin, dat hij met zijn fenomenale kennis en diep inzicht er diep van doordrongen was dat ons kennen hier nog maar ten dele is?

Of er momenteel van Bavinck-bewonde-

raars gesproken kan worden, waag ik te betwijfelen. Wel is er sprake van een hernieuwde belangstelling voor Bavinck, die hier uit voortkomt, dat heel wat theologische kwesties, die vandaag de geesten bezig houden, door Bavinck reeds zijn gezien en op zijn wijze aan de orde gesteld. Van een onkritisch Bavinck navolgen is daarbij echter geen sprake. In zoverre is de term bewonderaars niet bijster gelukkig.

Maar om tot de eigenlijke zaak te komen: prof. Doekes trekt uit het door hem weergegeven citaat van Bavinck de conclusie, dat Bavinck niemand wil veroordelen, die uit overtuiging een bepaalde gemeente verlaat, zonder die gemeente een valse kerk te noemen.

Het is zonneklaar, dat Bavinck hier spreekt vanuit zijn gedachten over de pluriformiteit van de kerk. Maar het even van dit citaat in de zaak, die ons bezig houdt en waarover prof. Doekes schrijft, is wel bijzonder ongelukkig.

De zaak, die aan de orde is, of men zich afscheiden mag van de kerk zonder haar een valse kerk te noemen. En of wie dat doet dan een breker is van de eenheid der kerk. Het is duidelijk, wat hier aan de orde is: niet de overgang naar een andere kerk, maar de afscheiding van een bepaalde kerk, niet individueel, maar zo dat het in die kerk tot een breuk komt, gelijk in Kampen is geschied en op andere plaatsen. Dat was de zaak. Niet de kwestie, die Bavinck in het verband van het door prof. Doekes weergegeven citaat stelt, nl.: „Er is groot verschil in de zuiverheid van de belijdenissen en de kerken. En naar de zuiverste hebben wij te staan en te streven. Wie daarom tot de overtuiging komt, dat de Protestantsche kerk beter is dan de Roomsche, en de Gereformeerde zuiverder is dan de Luthersche of Remonstrantsche of Doopsgezinde, heeft, zonder daarbij zijne kerk als een valse te oordelen, deze te verlaten en bij de andere zich aan te sluiten".

Dit is het verband, waarin Bavinck spreekt.

En hij voegt er aan toe: „En in de eigen kerk te blijven, in weerwil van veel onzuiverheid in leer en leven, is zolang plicht, als zij ons niet verhindert, om naar de eigen belijdenis getrouw te zijn en zij het ook indirect, ons niet dwingt, om den menschen meer te gehoorzamen dan Gode. Want eene kerk, die hare leden daartoe dwingt, zou zich in datzelfde ogenblik aan de conscientie harer leden, in zoverre als zij dat deed, als een valse openbaren, die zichzelf en hare ordi- natiën meer macht en autoriteit toeschrijft dan den worde Gods".

Als men Bavinck citeert, moet men op het verband letten en een citaat niet laten spelen in een andere situatie en vraagstelling dan bij Bavinck duidelijk aanwezig is.

DE WAARHEID IS BOVEN AL

Intussen wil prof. Doekes, zo verzekert hij ons, niet bij Bavinck zweren, maar „belijden wij, dat Bavinck evenmin als Calvijn en Schilder voor ons een autoriteit betekent, al willen wij dankbaar en met aandacht naar hem luisteren".

Dat is mooi, al ontbrak er dan wel wat aan de aandacht ditmaal.

„De taal van de gereformeerde belijdenis spreekt ons méer aan", zo verzekert prof. Doekes. En hij vervolgt: „En boven alles willen wij eerbiedig horen naar het Woord van Hem, die onze enige Meester is. Want de waarheid is boven al".

Daar zijn we het nu hartelijk mee eens.

Alleen zijn wij ervan overtuigd, dat deze waarheid ook in de gereformeerde confessie is beleeden.

Nu geloven we, dat prof. Doekes dat met ons eens is, maar wanneer een ander zich zo zou uitdrukken als prof. Doekes hier: Want de waarheid is boven al... ik vrees dat Leiden dan in last zou zijn en vele scribenten in onze kerken in de pen zouden klimmen om te zeggen: Hier wordt de belijdenis gedegradeerd; in de verhouding tussen belijdenis en de Heilige Schrift past het niet te zeggen dat we bovenal naar de Schrift moeten luisteren omdat de waarheid boven al is, want deze is te vinden in de Schrift en in de belijdenis...

EN NU DAN OVER DE VRIJMAKING

Als de stelling waar is dat je je alleen maar mag afscheiden van de valse kerk, zo schrijft

prof. Doekes, dan dient er een schuldbelijdenis te komen van allen, die zich (in de veertiger jaren) niet meer bleven stellen onder het opzicht en de tucht van een synodale kerkeraad en hebben de synodaal-gebonden kerken gelijk, die ons in 1944 als scheurmakers en als een revolutionaire beweging gevonnist hebben.

Wordt het niet hoog tijd, zo vraagt de hoogleraar niet zonder enige retoriek, ons met een schuldbelijdenis tot de synodale gemeenschap te richten, als we van dit standpunt uitgaan? Alleen maar, dat kunnen we niet gemeenschappelijk doen, zo voegt hij er dan toe, want er zijn broeders en zusters, die hun vrijmaking doorleefd hebben als een afscheiding van de valse kerk en zij mogen dan nóg hun hoofd vrijmoedig opheffen. Zij alleen!

Het valt op dat prof. Doekes hier de zaak subjectief stelt: hun vrijmaking doorleefd hebben als afscheiding van de valse kerk. Maar dat is niet eigenlijk aan de orde. De vraag is, hoe zij hun vrijmaking gesteld hebben. Vanwaar deze zwaai naar het subjectieve? Ik zou wel eens willen weten hoevelen in de vrijmakingstijd positief gesteld hebben, zwart op wit, dat ze zich vrijmaakten van de valse kerk. Naar ik vermoed zullen dat niet zo velen zijn geweest.

Nog een ander ding valt op.

Prof. Doekes spreekt eerst over degenen, die zich niet meer bleven stellen onder het opzicht en de tucht van een generale synodale kerkeraad, dus over toentertijd plaatselijke minderheden. Maar dan springt hij over op het geheel dergenen, die zich hebben vrijgemaakt en zegt: Als de bovengenoemde regel, dat je je alleen maar van de kerk mag afscheiden, wanneer deze vals is geworden, juist is, dan geven wij achteraf de synodaal-gebonden kerken gelijk, die ONS in 1944 als scheurmakers gevonnist hebben.

Maar in de tijd van de vrijmaking waren het niet alle plaatselijke minderheden, die zich vrijmaakten. Kerkeraden waren er bij met soms de gehele of praktisch de gehele gemeente.

De kerkeraad van Kampen b.v. heeft zich in zijn meerderheid vrijgemaakt van synodale besluiten en vonnissen zonder met het kerkverband te breken. Dit was op 14 augustus 1944.

Wegens oorlogsomstandigheden kwam de classis Zwolle geruime tijd niet bijeen, maar toen dit in mei 1945 wél weer het geval was, was ook de vrijgemaakte kerkeraad van Kampen aanwezig en presenteerde hij zich met een wettige credentiebrieven. Maar hij werd daar niet ontvangen, wel echter de kerkeraad van de intussen gevormde scheurkerk (synodaal) te Kampen. Zo werd de wettige, vrijgemaakte kerk te Kampen eenvoudig buiten het verband gestoten.

Hetzelfde is het geval geweest met de kerken te Hoek, Axel en Zoutespui, wier afgevaardigden ter vergadering van de classis Axel verklaarden zich niet te kunnen conformeren aan het besluit der classis, waarin het voorstel van de kerk van Hoek, om n.l. de synodale leeruitspraken en tuchthandelingen niet voor vast en bondig te houden, verworpen werd. Hun werd verzocht de classis te verlaten, daar de grondslag voor verdere samenwerking ontbrak, 31 juli 1945.

Ook hier dus een buiten het verband zetten zonder meer!

Het ging in de vrijmaking wel wat ingewikkelder toe dan prof. Doekes zijn lezers al generaliserend voorschotelt in het kerkblad voor Overijssel, Gelderland en Utrecht.

De generale synodes en de haar volgende vergaderingen hebben eenvoudig het kerkelijk samenleven opgebroken door leerbesluiten en de doorzetting daarvan, met ontkrachting van het recht te handelen naar art. 31 K.O. Zij hebben daardoor de gemeenschap der heiligen in kerkelijk opzicht onmogelijk gemaakt en een revolutie ontkenend die het gereformeerd karakter der kerkelijke samenleving grondig veranderde.

De vrijmaking was een daar tegenstand tegen bieden en een bewaren van die gemeenschap door allen, die haar liefhadden. Daarop werden ook de kerkeraden zelf en de gemeenteleden opgeroepen deze band te bewaren tegen de ontbindende besluiten en tuchthandelingen in. Maar dit werd gestraft door verschillende kerkeraden op instigatie

van de generale synode met nieuwe schorsingen en afzettingen en afhoudingen van het Heilig Avondmaal.

PROF. GREIJDANUS OVER DE VRIJMAKING

Prof. Greijdanus heeft daarom eens een artikel in De Reformatie geschreven¹⁾ onder het opschrift: „Geen omkeering der waarheid”, waarin hij betoogt dat de vrijgemaakten de Gereformeerde Kerken niet verlaten hebben maar zijn uitgeworpen. Hij citeert een groot stuk van de zgn. Acte van vrijmaking of wederkeer en zegt dan:

„men ziet het, hierin wordt ook niet maar met één woord gesproken van losmaking van de Gereformeerde Kerken dezer landen, doch slechts van vrijmaking van de binding” enz. „Vrijmaking van genoemde verkeerdheden is dan ook niet een zich losmaken van de Gereformeerde Kerken. Een indiening van deze Acte is geen breken met de Gereformeerde Kerk ter plaatse. De Gereformeerde Kerken zijn niet hetzelfde als die verkeerde besluiten, bindingen, schorsingen, afhoudingen, afzettingen. En daarom is het verwerpen van al die verkeerdheden ook nog geen zich losmaken van de Gereformeerde Kerken”.

Hij wijst er dan op, dat het indienen van deze Acte echter veelal gestraft werd met afhouding van het Avondmaal, weigering van de doop aan kinderen, aanranding in kerklidmaatschap of enig bijzonder kerkelijk ambt.

„Niet deze vrijgemaakten hebben zich losgemaakt van de Gereformeerde Kerken, maar deze kerken hebben ... hen losgemaakt van die Kerken, hen uitgestoten ... of eenvoudig van hen verklaard, dat zij niet meer tot de Gereformeerde Kerk ter plaatse behoorden”, zegt prof. Greijdanus.

Ook zonder dat men een Acte van vrijmaking indiende werd men soms verklaard buiten de Gereformeerde Kerken te staan, zoals prof. Greijdanus zelf is overkomen. Samenvattend zegt hij:

„Hoe staat het met deze zaak?

Niet de vrijgemaakten hebben zich losgemaakt van de aloude Gereformeerde Kerken dezer landen, maar die kerken hebben door haar Synodes, Classes, Kerkeraden hen uit haar kerkelijke gemeenschap gestooten door schorsing, ontzetting, afhouding van Avondmaal, verhindering van doop, openlijke verklaring van den kansel, of op welke andere wijze dan ook”.

Nu kan men hier wel wat op afdingen door bepaalde feiten hier of daar naar voren te halen, maar dat neemt niet weg, dat Greijdanus hier de zaak in zijn algemeenheid en principieel juist stelt. De vrijmaking was geen afscheiding, maar vrijmaking naar geldend recht en werd gestraft met uitstoting.

Daarom moet men de stelling: men mag zich van de kerk niet afscheiden tenzij deze vals is geworden niet in het geding brengen bij de vrijmaking, zoals prof. Doekes doet, de man, die zelf geschreven heeft over excommunicatie van kerken, óók in De Reformatie.²⁾

De mensen vergeten wel snel en velen van zijn huidige lezers hebben zelf de vrijmaking niet meegemaakt of bewust beleefd, maar de stukken liggen er en die liegen er niet om.

¹⁾ In het nummer van 30 augustus 1947.

²⁾ In het nummer van 8 november 1947.

TWEEMAAL HELPEN

Tot een hand en een voet

Dit is het motto waaronder een tweedaags congres wordt gehouden. Het initiatief daartoe ging uit van het Comité der Centrale Diaconale Conferentie. Van donderdag 31 oktober tot zaterdag 2 november zal in „de Blijde Werelt” te Lunteren worden gesproken over „eenheid en continuïteit in de christelijke hulpverlening”.

Het is geen diakonaal congres. Het doel ervan is juist gericht op het doorbreken van de gedachte, dat hulpverlening alleen een zaak is van de diakenen. We willen met elkaar de totaliteit van het dienen van de naaste ontdekken. Niet in de eerste plaats met financiën, doch primair met andere ons gegeven mogelijk-

heden. Het gaat er om elkaar te bevrijden van de zo veel voorkomende onzekerheid aangaande het waarom, wie en hoe in het helpen. Het wordt dus een werkcongres; waaraan huiswerk vooraf gaat. De inleidingen kan men tijdig van te voren bestellen en thuis bestuderen om vervolgens actief deel te nemen aan de meningsvorming.

Er worden veel ambtsdragers verwacht. Deze echter niet alleen. Van groot belang is dat alle „rangen” en „standen”, hulpbehoevenden — juist zij — en helpers (maatschappelijk werk (st)ers) aanwezig zijn. Willen de diakenen en andere helpers bevorderen, dat vooral ook daarvoor in aanmerking komende behoeftige broeders en zusters aan het congres kunnen deelnemen? We spreken dan niet zonder hen over, doch samen over hun en ons aller moeiten.

Er kwamen reeds een aantal aanmeldingen binnen. We verwachten er nog vele. Adres: Beatrixlaan 37, Ede. De kosten bedragen f 60,— p.p. (koffie en thee inbegrepen). Dit bedrag kan men storten op postrekening 821000 t.n.v. „De Spaarbank voor Ede” rek. nr. 500154.

De noodzaak bewezen

Hoe noodzakelijk het komende congres is bleek op de in Assen gehouden Centrale Diaconale Conferentie. Men was eendrachtig in het zien van de opdracht tot en de functionering van de gemeenschap der heiligen in de hulpverlening, doch in grote tegenstelling daarmede was het verschil van gevoelen aangaande het al of niet aanvaarden van overheidshulp. De vraag is gewettigd of hierdoor de vereiste bezieling, aanpak en samenbundeling niet worden geblokkeerd. Weinig bemoedigend was het te vernemen hoe „niets doen” soms wordt gecamoufleerd met een z.g. principiële houding, welke meer schijn is dan werkelijkheid?

„Ons kind leeft morgen”

Wat dit zeggen wil kan men lezen in het jaarverslag over 1967, dat enkele weken geleden aan vele personen, instanties en instellingen werd toegezonden. Wie er kennis van neemt zal ervaren, dat deze arbeid van de Stichting geen doel in zichzelf is, doch in dienst staat van de ander en daarmede van ons gezamenlijk. Het wordt verricht in opdracht en tot eer van Hem, Die wil dat wij elkaar tot een hand-en-een-voet zullen zijn.

Wie van het verslag kennis wil nemen kan dit aanvragen bij het adres van de Stichting, waarna het gaarne zal worden toegezonden.

Overvol

„de Driehoek” is overvol. Er is plaats voor 16 kinderen, doch er wonen er reeds 17. Een volgende fase in de ontwikkeling is de wachtlijst. Deze dwingt tot uitbreiding en, in afwachting daarvan, improvisatie. Hoe dit laatste kan worden verwezenlijkt is nog niet te overzien. Dit zal de toekomst wel leren. Duidelijk is dat we aan alle verzoeken om plaatsing zoveel mogelijk willen voldoen. We zijn indertijd gestart in het vaste vertrouwen van te „mogen”. Het was geen roes. Dat is het nu nog minder. De realiteit stelt ons voor de noodzaak van ook nu verder te mogen gaan. Moge de Vader der geesten de voltooiing van deze arbeid schenken.

Verantwoording

Op verzoek van velen volgt onderstaand vermelding van ontvangen giften voor de arbeid der Stichting.

Mannenver. „Dr. R. J. Dam”, Zutphen, 30,—; J.V. „Timotheus, Dalfsen, bijdrage liefdegavenbus 67,15; Vrouwenver. „Monica”, Noordbergum, 30,—; Vrouwenver. Heerde, 67,—; Vrouwenver. „Idelette van Buuren”, 10,—; Coll. jaarverg. jeugdver. te Brouwershaven, 42,—; opbrengst verjaarsbusje 71,55.

Feestgave: 5,—; 35,—; 30,—; 25,—; 5,—; 7,50; 10,—; 10,—; 25,—; 5,—; 2,50; 5,—; 2,50.

En de volgende giften: 8 van 2,50; 1 van 3,50; 25 van 5,—; 23 van 10,—; 1 van 7,50 5 van 15,—; 3 van 20,—; 9 van 25,—; 1 van 30,—; 1 van 35,—; 1 van 36,—; 1 van 100,—.

N.N. 100,— en 10,—.

Totaal tot 22-6-1968: f 7.567,80.

Allen onze oprechte dank.

Giften en collecten kunnen worden overgemaakt op postrekening nr. 52325 t.n.v. de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

TWAALFDE VERANTWOORDING HULPBEHOEVENDE STUDENTEN

De giften voor de goede zaak blijven nog komen.

Dinsdag 9.7: 50,—, aldus samengesteld: 5,—; twee keer 10,— en 25,— resp. van L.Cl. te Z. (1550309); van J.v.d.L. te A. (storting), van M.v.H. te R. (1253050) en van mej. H.d.V. te Kr. (445835).

Woensdag 10.7 10,— van H.J. te IJ. (501468). Donderdag 11.7. Tweemaal 10,—, resp van H.W. te N. (918112) en van K.Z. te H. (812789).

Vrijdag 12.7. 60,—: 10,— van K.v.H. te Z. (915467) en 50,— van J.G.K. te K. (630544).

Zaterdag 13.7. Twee en veertig vijftig, aldus samengesteld: 2,50 van J.A. te B. (933135); 5,— van mej. S.P. te L. (584151); 10,— van J.G. (1174455) te E. en 25,— van G.S.R. te D. (483845).

Dat was weer goed, deze week: 50,— + 10,— + 20,— + 60,— + 42,50 = 182,50.

In m'n 'eindrapport' de vorige keer stelde ik het totaal van de tiende verantwoording op 340,—. Dat moest zijn 367,—. Het totaal komt daardoor 27,— hoger: 4.237,11. Met het bedrag van deze week: 4.419,51.

Aan alle gevers en geefsters hartelijk dank! Mochten er nog giften binnenkomen, dan worden die natuurlijk verantwoord.

Overigens nemen we (eventueel voorlopig!) afscheid van u met een gevoel van blijdschap en oprechte dankbaarheid.

Het bewijs is geleverd dat ook wanneer 'officiële' bronnen opdrogen de HERE wel zorgt voor wat nodig is. G. Visee.

LAATSTE VERANTWOORDING HULPBEHOEVENDE STUDENTEN

Op dinsdag 16 juli bracht de post 70,—: 10,— van A.D. te Kr. (36517); 10,— van C.G. H.v.d.M. te U. (597861) en 50,— van J.C.H. te R. (185129).

Woensdag 17 juli 75,—, nl. 25,— van E.J.V. te W. (959780) en 50,— van H.P.T. te Z. (522852).

Ik ben aan de nalezingen. Het vergaat me als Efraïm: de nalezingen zijn 'beter' dan de oogst.

Donderdag 18.7 kwam weer een gift: 10,— van J.A.K. te D. (14354).

Vrijdag 19.7. 10,— van J.A.K. te L. (395630). Dat was in deze week 70,— + 75,— + 20,— = 165,—. Een afsluiting om dankbaar voor te zijn!

Daarmee sluiten we dan.

Mochten er na deze nog andere giften komen, dan hopen we die nakomertjes na de vakantie te verantwoorden. Het totaal staat thans op f 4.584,51. Met de destijds in de kerk van Kampen gehouden collecte was er in totaal f 8.000,—. Reeds hebben de Kamper broeders meer dan een student kunnen helpen. Wanneer we de broeders en zusters nogmaals hartelijk danken, dan geschiedt dat ook namens hen. Hierbij: hartelijk, zeer hartelijk dank! G. Visee

ELFDE VERANTWOORDING BIJBELS BROEDER VAN DEN BERG

Dinsdag 9 juli kwam binnen van C.d.B. te A. (689402341) 5,—.

Woensdag 10 juli bracht een grote stroom giften. A.E.D.-K. te A. (1212654) 5,—; L.v.G. te W. (1146250) 5,—; Den E.T. te Z. (1077327) 10,—; P.K. te K. (1489831) 10,—; A.E.B. te E. (860292) 10,—; G.v.H. te D. (525132) 25,—; H. de V. te K. (445835) 25,—; D.D. te S. (238418) 25,—; G.M. te C. (866727) 25,—; M.A.v.H. te A. (854855) 100,—; C.A. te S. (Amro) 25,—. Totaal 265,—.

Donderdag 11 juli: N. de R. te D. (1165856) 5,—; G.V. te K. (903391) 150,—. Totaal 155,—.

Vrijdag 12 juli: L.C. te Z. (1550309) 5,—; M.v.H. te B. (1253050) 10,—. Totaal 15,—.

Dinsdag 16 juli: Mej. S.P. te L. (594151) 5,—; W.v.d.P. te R. (203269) 10,—; H.v.d.G. te R. (storting) 35,—; Geref. Kerk te B. (510324) 207,73. Totaal 257,73.

Woensdag 17 juli: C.G.H.v.d.M. te U. (597861) 10,—; H.W. te R. (576366) 10,—; Mevr. E.M.K.-W. te E. (247783) 10,—; A.P. te K. (36517) 10,—; K.v.H. te Z. (915467) 10,—; J.G. K. te K.a.Z. (630544) 50,—; N.N. 50,—; J.C.H. te R. (185129) 100,—. Totaal 250,—.

Donderdag 18 juli: L.V. te G. 10,—; J.S. te Z. (376721316) 10,—; J.G. te E. (1174455) 10,—; H.P.T. te Z. (522852) 25,—. Totaal 55,—.

Vrijdag 19 juli: Mej. M.J.M. te A. (A 10250)

10,—; A.T.K. te D. (551851) 10,—; J.A.K. te D. (14354) 10,—. Totaal 30,—.

Dinsdag 23 juli: C.v.R. te L. (1350297) 5,—; van een „synodale” broeder P. te A. (via 299 552) 5,—; H.J.B. te U. (1145351) 10,—. Totaal 20,—.

Woensdag 24 juli: W.v.d.B. te K. (814226) 10,—; Mej. J.K. te P. (43067) 10,—. Totaal 20,—.

Zaterdag 27 juli: B.G. te W. (926218) 5,—. Totaal 5,— plus 265,— plus 155,— plus 15,— plus 257,73 plus 250,— plus 55,— plus 30,— plus 20,— plus 20,— plus 5,—, maakt samen 1.077,73.

We eindigden vorige keer met 5.497,15. Daar komt bij 1.077,73. Een totaal van 6.574,88.

Hartelijk dank.

Giften voor dit doel kunnen worden overgemaakt op giro 59480 van Amro Bank te Schoonhoven t.g.v. H. Amelink met als bij-schrift „Bijbels voor br. v. d. Berg”. A.

VERANTWOORDING GIFTEN KERKWERK WALDENZEN ITALIË

Juli is voor ons doel een goede maand. Wij konden de vorige maal al heel wat giften verantwoorden en daarna kwam nog het volgende binnen:

L.C. te Z. 5,—; J.C.H. te R. 100,—; J.C.V. te V. 10,—; H.R.M. te R. 50,—; H.J.B. te U. 10,—; A.B. te B. 5,—; C.A.K. te Z. 50,—; C.L.v.d.G. te V. 40,—; totaal 270,—; totaal inclusief vorige verantwoordingen 11.822,76.

U ziet we naderen het bedrag van 12.000,—; ik hoop, dat het spoedig zover zal mogen zijn. En als we dit bedrag bereikt hebben, staan we niet stil, maar we gaan steeds verder, omdat onze vrienden in Italië onze hulp in dit R.K.-land zo nodig hebben. Daarom blijven wij met belangstelling uw giften verwachten op postrekening nr. 50440 van P. Groen, Rotterdam.

Allen die tot dusver iets zonden onze zeer hartelijke dank! P. Groen

STUDENTENLEVEN

Bericht. Indien u van plan bent in Rotterdam te gaan studeren en lid wilt worden van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Rotterdam, kunt u zich hiervoor aanmelden bij de ab-actis. Ook als u nog geen besluit heeft genomen omtrent een eventueel lidmaatschap, wordt u uitgenodigd voor een gesprek daarover.

Inlichtingen kunt u krijgen bij:

C. Hamelink,
h.t. ab-actis der V.G.S.R.
Vakantie-adres: Plein 49, Zaamslag

KERKNIEUWS

Beroepen: te Buitenpost: ds. D. Noort te Tiel-Zaltbommel.

Aangenomen: naar Groningen-Zuid: ds. B. van Zuylekom te Bergentheim.

Ds. W. L. Kurpershoek. Ds. W. L. Kurpershoek, zendeling in Zuid-Afrika, hoopt 14 september a.s. in Nederland aan te komen, en na een verlofperiode, op 13 januari 1969 weer naar zijn zendingsveld te vertrekken. Op 18 september wordt een ontmoetingsamenkomst gehouden, belegd door de kerkeraad van Haarlem (ds. F. van Deursen) en op 21 september een vergadering met de steunbiedende kerken voor de zendingsarbeid.

Ds. K. Drost. Op zondag 7 juli jl. nam ds. K. Drost in de avonddienst afscheid van zijn gemeente te Gouda, welke hij sinds 1 december 1955 diende. In deze afscheidsdienst bediende hij het Woord uit Mattheus 5:14-16.

Ds. P. van Gurp. Zondagmiddag 7 juli jl. nam ds. P. van Gurp afscheid van de gemeente te Oldehove. Voor de laatste maal werd door hem, als predikant te Oldehove, het Woord bediend uit Judas: 24-25.

Kerken-conferentie. Op initiatief van de kerkeraad van Oegstgeest (scriba J. Mandema) is een conferentie gehouden van „kerken die buiten het kerkverband staan c.q. zullen komen te staan”.

Redactieleden:

Ds. H. AMELINK, Dr. J. BOSCH,
P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Drs.
J. G. VAN OORD, Dr. P. G. SMELIK,
Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenbergen,
Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementenprijs

f 15,— per jaar (bij vooruitbetaling)

Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm

Familieberichten 15 ct. per mm

Op deze conferentie, die een besloten karakter droeg, heeft men zich bezonnen over de situatie.

ADRESSEN

Ds. K. Drost, Stadhouderslaan 4, Rotterdam-12. **Hoogvliet-Spijkenisse:** scriba: R. Bremer, Lidewijdestraat 6, Hoogvliet, tel. (010) 164530. **Alphen aan den Rijn:** scriba: J. van Harten, Prunusstraat 25, Alphen aan den Rijn, tel. (01720) 3483. **Zutphen:** diakonie: G. Noppers, Paulus Potterstraat 103, Zutphen. **Calgary** (Can. Ref. Church): scriba: M. C. Werkman, 532 21 Ave, S.W. Calgary Alta Canada, tel. 264-3850.

TWIST DES HEEREN MET ZIJN WIJNGAARD

door Ds. F. van Deursen te Haarlem.

Ook de 2de druk is thans uitverkocht.

Nog dagelijks komen bestellingen binnen.

EEN DERDE DRUK IS NU TER PERSE.

Bestellingen (bij voorkeur bij uw eigen boekhandelaar) of na overschrijving van f 3,75 op postrekening 216828 t.n.v.

FIRMA WESDIJK EN LIEBEEK BARENDRECHT

worden direct na gereedkomen van de 3de druk uitgevoerd.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij